

1. Részletes összefoglaló a tanulnivalókról

Az anyagaidd alapján a dolgozat a két világháború közötti időszak meghatározó eseményeire és diktatúráira összpontosít.

A. A gazdasági világválság (1929) és hatásai

- **Kiindulópont:** 1929. október, New York-i tőzsdekrach.
- **Okok:** Túltermelési válság az USA-ban, banki hitelezési problémák, tőzsdei spekuláció (ahogy a jegyzeteden is szerepel).
- **Következmények:** Világméretű lett. Bankcsődök, vállalati összeomlások, tömeges **munkanélküliség**, elszegényedés, éhínség.
- **Megoldási kísérlet (USA):** Franklin D. Rooseveltnak elnök **New Deal** programja (1933-tól). Lényege az **állami beavatkozás** a gazdaságba: közmunkaprogramok (pl. utak, gátak építése), a bankrendszer stabilizálása, a termelés szabályozása. Célja a munkanélküliség csökkentése és a gazdaság újraindítása.
- **Politikai hatás (Európa):** A válság megingatta a demokratikus rendszereket (mint a német Weimari Köztársaság). Az emberek elvesztették a bizalmukat a hagyományos pártokban, és a **szélsőséges ideológiák** (kommunizmus és náciizmus) felé fordultak, amelyek gyors és radikális megoldást ígértek.

B. A sztálini Szovjetunió (Sztálinizmus)

- **Hatalomra jutás:** Lenin 1924-es halála után hatalmi harc kezdődött. Sztálin, aki az SZKP (Szovjetunió Kommunista Pártja) **főtitkára** volt, fokozatosan kiiktatta riválisait (pl. Trockijt). Lenin a "Testamentumában" (amit a gyakorló feladat is említ) óva intett Sztálin túlzott hatalmától és gorombaságától.
- **Gazdaságpolitika (A "Nagy Fordulat" 1928-29-től):**
 - **NEP (Új Gazdaságpolitika) felszámolása:** A NEP egy átmeneti, részben piacgazdasági kísérlet volt 1921-től. Sztálin ezt megszüntette.
 - **Tervutasításos rendszer:** Az állam határozta meg, miből mennyit kell termelni. Ezt **ötéves tervek** formájában írták elő.
 - **Erőltetett iparosítás:** A fő cél a nehézipar (acél, szén, fegyvergyártás) fejlesztése volt, hogy utolérjék a Nyugatot.
 - **Kollektivizálás (Kolhozok):** A parasztokat erőszakkal **termelőszövetkezetekbe (kolhozokba)** kényszerítették. Felszámolták a "kulákokat" (gazdagabb parasztokat), akik ellenálltak. Ennek katasztrofális következménye lett a mezőgazdasági termelés visszaesése és a tömeges éhínség, különösen Ukrajnában (a **holodomor**, 1932-33).
- **A totális diktatúra működése:**
 - **Egypártrendszer:** Csak az SZKP létezhetett legálisan.
 - **Személyi kultusz:** Sztálint tévedhetetlen, bölcs vezérként dicsőítették.

- **Terror és megfélemlítés:** A titkosrendőrség (pl. **NKVD**) mindenkit megfigyelt.
- **GULAG:** Kényszermunkatáborok hálózata, ahová politikai foglyok millióit küldték.
- **"Nagy Terror" (1936-38):** Tömeges letartóztatások és kivégzések. Ennek részei voltak a **konceptációs perek** (kirakatperek), ahol a párt és a hadsereg vezetőit (pl. Buharint) hamis vádakkal elítélték.
- **Propaganda:** Teljes sajtó- és információs kontroll.

C. A náci Németország (Nácizmus)

- **A Weimari Köztársaság válsága:** Az 1920-as évek Németországa (ezt említi a jegyzeted) demokratikus köztársaság volt, de küzdött a háborús jóvátétel, az infláció és a politikai szélsőségek (kommunisták vs. nácik) ellen. A gazdasági válság végleg aláásta a rendszerbe vetett hitet.
- **Az NSDAP és Hitler ideológiája:**
 - **NSDAP:** Nemzetiszocialista Német Munkáspárt.
 - **Ideológia (a *Mein Kampf*-ból):** **Fajelmélet** (árja felsőbbrendűség), **antiszemitizmus** (zsidóellenesség), **antibkommunizmus**, **életter (Lebensraum)** elmélete (Németországnak terjeszkednie kell Keletre), **vezérelv (Führerprinzip)**.
- **Hatalomra jutás:**
 - Az 1923-as **sörpuccs** (Hitler első, sikertelen hatalomátvételi kísérlete) után a párt a "legális" útra tért.
 - A válság hatására az NSDAP tömegpárttá nőtt.
 - **1933. január 30.:** Hindenburg köztársasági elnök Hitlert kinevezte **kancellárrá**.
- **A diktatúra kiépítése (1933-34):**
 - **1933. február (Reichstag-tűz):** A nácik a kommunistákra fogták az épület felgyújtását, és ürügyként használták a politikai ellenfelek elleni terrorra.
 - **1933. március (Felhatalmazási törvény):** A parlament (Reichstag) megszavazta, hogy Hitler rendeletekkel kormányozhasson. Ez a demokrácia formális vége.
 - **1934 (Hosszú kések éjszakája):** Hitler leszámolt a párton belüli riválisaival, elsősorban az SA (rohamosztag) vezérével, Röhmme.
 - **1934. augusztus:** Hindenburg halála után Hitler egyesítette a kancellári és az elnöki posztot, felvéve a **"Führer"** (Vezér) címet.
- **A totális állam működése:**

- **Terror: SS** (védőosztag), **Gestapo** (titkos államrendőrség), koncentrációs táborok létrehozása.
- **Propaganda:** Joseph Goebbels minisztériuma irányította a sajtót, rádiót, filmeket.
- **Társadalom:** A nők szerepe a "Kinder, Küche, Kirche" (gyerek, konyha, templom). A fiatalokat a **Hitlerjugend** nevű szervezetbe kényszerítették ideológiai nevelésre.
- **Gazdaság és antiszemitizmus:**
 - **Gazdaság:** Állami beavatkozás, fegyverkezés (ezt szolgálták pl. a "Mefo-kötvények" a gyakorló feladat szerint), nagy közmunkák (pl. Autobahn-építés). A munkanélküliség gyorsan megszűnt.
 - **1935 (Nürnbergi törvények):** "Faji törvények", amelyek megfosztották a zsidókat állampolgárságuktól és megtiltották a "vegyes" házasságokat.
 - **1938 (Kristályéjszaka):** Országos zsidóellenes pogrom (fosztogatás, erőszak).

2. "Eseménynapló": Kormányok és rendszerek egymásutánisága

Ez egy leegyszerűsített idővonal, ami segít elhelyezni a kulcsfontosságú rendszerváltásokat.

Év	Szovjetunió	Németország	USA (Kontextusként)
1917	Bolsevik hatalomátvétel (Lenin)	Császárság (II. Vilmos)	-
1919	Polgárháború (hadikommunizmus)	Weimari Köztársaság kikiáltása	-
1921	NEP bevezetése (Lenin)	Weimari Köztársaság	-
1922	Szovjetunió hivatalos megalakulása	Weimari Köztársaság	-
1924	Lenin halála , hatalmi harc kezdete	Weimari Köztársaság	-
1928- 29	Sztálin egyeduralma , "nagy fordulat", tervgazdálkodás kezdete	Weimari Köztársaság	-
1929	Tervgazdálkodás	Weimari Köztársaság (válságban)	Gazdasági válság kezdete
1933	Sztálini rendszer (Holodomor)	Jan. 30.: Hitler kancellár Márc.: Felhatalmazási	Roosevelt elnök

Év	Szovjetunió	Németország	USA (Kontextusként)
		törvény (A Weimari Köztársaság vége)	(New Deal)
1934	Sztálini rendszer	Hitler "Führer" lesz (Hosszú kések éjszakája, Hindenburg halála) A totális náci állam kiépül	New Deal

3. Fontos dátumok listája

Ezeket az évszámokat és eseményeket érdemes biztosan tudni:

- **1922:** A Szovjetunió megalakulása
- **1923:** Sörpuccs (Hitler sikertelen kísérlete Münchenben)
- **1924:** Lenin halála
- **1928/29:** A "nagy fordulat" a Szovjetunióban (NEP vége, kollektivizálás és ötéves tervek kezdete)
- **1929:** A nagy gazdasági világválság kirobbanása (New York-i tőzsdekrach)
- **1932-33:** A holodomor (nagy éhínség, főleg Ukrajnában)
- **1933. január 30.:** Hitler kinevezése kancellárrá
- **1933. február:** A Reichstag (német parlament) felgyújtása
- **1933. március:** A felhatalmazási törvény elfogadása (Hitler teljhatalma)
- **1934:** A "hosszú kések éjszakája" (leszámolás az SA-val)
- **1934:** Hindenburg halála, Hitler "Führer" lesz
- **1935:** A nürnbergi faji törvények kiadása
- **1936-38:** A "nagy terror" és a koncepciós perek csúcspontja a Szovjetunióban
- **1938:** Anschluss (Ausztria bekebelezése)
- **1938:** Müncheneri egyezmény (Szudéta-vidék Németországhoz csatolása)
- **1938. november:** "Kristályéjszaka" (zsidóellenes pogrom Németországban)

4. Rövid esszé: A sztálini gazdaságpolitika főbb jellemzői

Az 1920-as évek végére, Lenin halála (1924) után Sztálin kezében összpontosult a hatalom a Szovjetunióban. 1928-29-ben radikális gazdasági fordulatot hirdetett meg, amelynek célja az ország ipari nagyhatalommá fejlesztése és a szocialista gazdasági modell teljes körű bevezetése volt. Ez a politika felszámolta a korábbi, részleges piaci elemeket is tartalmazó NEP-et (Új Gazdaságpolitika).

A sztálini gazdaságpolitika alapja a **tervutasításos rendszer** lett. Az állam (az Állami Tervbizottság, a GOSZPLAN) határozta meg, hogy az egyes üzemek miből, mennyit és mennyi idő alatt termeljenek. Ezt **ötéves tervek** formájában írták elő, amelyek gyakran irreálisan magas célokat tűztek ki. A gazdaság motorjává az **erőltetett iparosítás** vált, amelynek során a hangsúlyt egyértelműen a **nehéziparra** (vas-, acéltermelés, gépgyártás, fegyverkezés) helyezték. A fogyasztási cikkek gyártása és a mezőgazdaság háttérbe szorult. Új iparvárosok nőttek ki a semmiből (pl. Magnyitogorszk), és a rendszert propagandával is támogatták, például a sztahanovista mozgalommal (a névadó Sztahanov bányász állítólagos rekordteljesítményével).

A gazdasági átalakítás másik pillére a mezőgazdaság **kollektivizálása** volt. Ez a paraszti magángazdaságok erőszakos felszámolását jelentette. A parasztokat arra kényszerítették, hogy adják be földjeiket és állataikat a közös **termelőszövetkezetekbe (kolhozokba)**. A rendszerrel szemben ellenálló, vagy egyszerűen csak tehetősebbnek bélyegzett parasztokat, a "**kulákokat**" megbüntették, családotul kitelepítették vagy a GULAG kényszermunkatáborába küldték.

A kollektivizálás katasztrofális következményekkel járt. A parasztok – tiltakozásul vagy a közös tulajdon iránti érdektelenség miatt – levágták állataikat, és a termelés drasztikusan visszaesett. Az állam erőszakkal hajtotta be a beszolgáltatásokat, ami az 1930-as évek elején, különösen Ukrajnában, tömeges éhínséghez vezetett (ezt nevezzük **holodomornak**, 1932-33).

Összességében a sztálini gazdaságpolitika egy parancsuralmi modell volt, amely a nehézipar és a haditermelés fejlesztését minden más elé helyezte. Bár az ipari termelés látványosan növekedett, ez a torz szerkezetű fejlődés és a mezőgazdaság szétzilálása milliók halálával és a társadalom teljes megfélemlítésével járt együtt.